

नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा - प्रतिष्ठान ऐन, *२०४८

	लालमोहर र प्रकाशन मिति २०४९।१।१७
संशोधन गर्ने ऐन नेपाल राजकीय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (पहिलो संशोधन) ऐन, २०५४	२०५४।९।१७
केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन २०६३	प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति २०६३।६।२८
नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (दोस्रो संशोधन) ऐन, २०६४	प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति २०६४।६।१५

२०४९ सालको ऐन नं. ५

नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान* को व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, अनुसन्धान र प्रवर्द्धन गर्न वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापका लागि उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्न, विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा कार्यरत प्रतिभावान् वैज्ञानिक तथा प्राविधिकहरूलाई प्रोत्साहन र कदर गर्न नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान* लाई एक सङ्गठित र सक्षम निकायका रूपमा सञ्चालन गर्न वाञ्छनीय भएकाले व्यवस्थापिका-संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

---

* मूल ऐनको ठाउँठाउँमा रहेका 'नेपाल राजकीय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान' भन्ने शब्दहरूको सट्टा 'नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान' भन्ने शब्दहरू राखी दोस्रो संशोधनद्वारा रूपान्तर गरिएको ।

परिच्छेद-१ प्रारम्भिक

१. **सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यस ऐनको नाम नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान[✽] ऐन, २०४८ रहेको छ ।
(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा
- (क) 'प्रज्ञा-प्रतिष्ठान' भन्नाले दफा ३ बमोजिम स्थापना भएको नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान[✽] सम्झनुपर्दछ ।
  - (ख) 'कुलपति' भन्नाले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कुलपति सम्झनुपर्छ ।
  - (ग) 'सहकुलपति' भन्नाले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सहकुलपति सम्झनुपर्छ ।
  - (घ) 'उपकुलपति' भन्नाले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको उपकुलपति सम्झनुपर्छ ।
  - (ङ) 'सभा' भन्नाले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको प्राज्ञसभा सम्झनुपर्छ ।
  - (च) 'परिषद्' भन्नाले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कार्यकारी निकायका रूपमा रहने व्यवस्थापन परिषद् सम्झनुपर्छ ।
  - (छ) 'सेवाआयोग' भन्नाले दफा १८ बमोजिमको प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सेवाआयोग सम्झनुपर्छ ।
  - (ज) 'प्राज्ञ' भन्नाले दफा १० बमोजिमको प्राज्ञ सम्झनुपर्छ ।
  - (झ) 'तोकिएको' वा 'तोकिएबमोजिम' भन्नाले यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम वा विनियममा तोकिएको वा तोकिएबमोजिम सम्झनुपर्छ ।

[✽] मूल ऐनको ठाउँठाउँमा रहेका 'नेपाल राजकीय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान' भन्ने शब्दहरूको सट्टा 'नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान' भन्ने शब्दहरू राखी दोस्रो संशोधनद्वारा रूपान्तर गरिएको ।

परिच्छेद-२

प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना, उद्देश्य, काम, कर्तव्य र अधिकार

३. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्थापना :** (१) नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान^१ को स्थापना गरिएको छ ।
- (२) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानलाई अङ्ग्रेजी भाषामा ^२‘नेपाल एकेडेमी अफ साइन्स एन्ड टेक्नोलोजी’ भनिनेछ ।
- (३) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको केन्द्रीय कार्यालय काठमाडौं उपत्यकामा रहनेछ ।
४. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठान स्वशासित संस्था हुने :** (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठान अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित एवं सङ्गठित संस्था हुनेछ ।
- (२) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सबै कामकारवाहीका निमित्त आफ्नो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।
- (३) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले व्यक्तिसरह चलअचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न बेचबिखन गर्न वा अन्य किसिमको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
- (४) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले व्यक्तिसरह आफ्नो नामबाट नालिस उजुर गर्न र प्रज्ञा-प्रतिष्ठानउपर पनि सोही नामबाट नालिस उजुर लाग्न सक्नेछ ।
५. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको उद्देश्य :** राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकासका लागि देशमा विज्ञान तथा प्रविधिको विकास गर्नु, गराउनु, स्वदेशी प्रविधिको संरक्षण र आधुनिकीकरण गर्नु, गराउनु, विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी अनुसन्धान गर्नु, गराउनु र देशको लागि उपयुक्त विदेशी प्रविधि पहिल्याउनु र सोको हस्तान्तरणको लागि सहयोग पुऱ्याउनु प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको मूलभूत उद्देश्य हुनेछ ।
६. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको काम, कर्तव्य र अधिकार :** प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :
- (क) विज्ञान तथा प्रविधिका विभिन्न विषयहरूमा प्राथमिकताको आधारमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा विकास र प्रवर्द्धन गर्ने ।

---

^१ दोस्रो संशोधनद्वारा रूपान्तरित ।

^२ दोस्रो संशोधनद्वारा फिक्किएको ।

- (ख) प्रविधि हस्तान्तरणसम्बन्धी नीति तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सहयोग पुऱ्याउने ।
- (ग) स्वदेशी वा विदेशी वैज्ञानिक तथा प्रविधिसम्बन्धी निकायहरूसित समन्वयात्मक ढङ्गले कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, गराउने ।
- (घ) विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी केन्द्रीय प्रलेख तथा सूचनाप्रणालीको विकास गरी सेवा प्रदान गर्ने ।
- (ङ) विज्ञान तथा प्रविधि विषयहरूमा गोष्ठी, सम्मेलन आदि आयोजना गर्ने, गराउने तथा विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी विभिन्न प्रकाशन गर्ने, गराउने ।
- (च) विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी क्षेत्रीय वा अन्तर्राष्ट्रिय र अन्य विदेशी सङ्घसंस्थासित सम्बन्ध स्थापना, विस्तार र सुदृढ गरी पारस्परिक सहयोग आदानप्रदान गर्ने ।
- (छ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सञ्चालन तथा विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी कार्यका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय निकायबाट वित्तीय, प्राविधिक तथा अन्य सहयोग प्राप्त गर्ने र परिचालन गर्ने ।
- (ज) विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, प्रवर्द्धन वा प्रयोगमा उत्कृष्ट योगदान दिने व्यक्ति वा संस्थालाई कदर गर्ने र प्रोत्साहित गर्ने ।
- (झ) विज्ञान तथा प्रविधिको उपयोगिता र उपादेयताबारे जनमानसमा जागरूकता अभिवृद्धि गर्ने, गराउने र विज्ञान तथा प्रविधिको प्रयोग बढाउन अनुकूल वातावरण श्रृजना गर्ने ।
- (ञ) विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी राष्ट्रिय निकायहरूको कार्यक्रम र उपलब्धिबारे अध्ययन गरी आवधिक प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- (ट) विज्ञान तथा प्रविधि विकासकार्यक्रम सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने ।
- (ठ) विज्ञान तथा प्रविधिको अनुसन्धान तथा विकासका लागि नयाँ निकाय वा प्रयोगशाला स्थापना गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई राय दिने ।
- (ड) देशभित्र रहेको विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित कुनै प्रयोगशाला वा निकायको विकासका निमित्त टोकिएबमोजिम वित्तीय वा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने ।
- (ढ) विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी उत्कृष्ट आविष्कार तथा नमुनाहरूको प्रदर्शनकक्ष स्थापना गर्ने ।
- (ण) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको उद्देश्य पूर्ति गर्न अन्य आवश्यक कामहरू गर्ने, गराउने ।

परिच्छेद-३

×.....कुलपति, सहकुलपति र प्राज्ञहरू

७. ☆.....

८. कुलपति : (१) प्रधानमन्त्री प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कुलपति हुनेछ ।

(२) कुलपति प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको प्रमुख र सभाको सभापति हुनेछ ।

(३) कुलपतिलाई प्रज्ञा-प्रतिष्ठान वा प्रज्ञा-प्रतिष्ठानसँग सम्बन्धित जुनसुकै विषय वा कार्यको निरीक्षण वा जाँचबुझ गर्ने, गराउने र निर्देशन दिने अधिकार हुनेछ ।

(४) यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम वा विनियमविपरीतको कार्यलाई कुलपतिले लिखित आदेशद्वारा रद्द गर्न वा स्थगित गरी जाँचबुझ गराउन सक्नेछ र त्यसको जानकारी सभालाई दिनुपर्नेछ ।

◇(५) ×.....

९. सहकुलपति : * (१) वातावरण विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्री वा राज्यमन्त्री प्रज्ञा- प्रतिष्ठानको सहकुलपति हुनेछ ।

(२) सभा वा कुलपतिले सहकुलपतिद्वारा कार्यान्वयन गर्ने भनी तोकेको विषयवस्तु सहकुलपतिले कार्यान्वयन गर्ने गराउनेछ ।

(३) कुलपतिको अनुपस्थितिमा सहकुलपतिले कुलपतिको कार्य गर्नेछ ।

× दोस्रो संशोधनद्वारा भिकिएको ।

☆ केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन २०६३ द्वारा खारेज ।

◇ पहिलो संशोधनद्वारा भिकिएको ।

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

*१०. प्राज्ञहरू : ✖(१) विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा उत्कृष्ट योगदान दिएका विद्वान्हरू प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको प्राज्ञ हुन योग्य हुनेछन् । यसरी हुने प्राज्ञहरूको मनोनयनका लागि सिफारिस गर्न कुलपतिबाट सहकुलपतिको अध्यक्षतामा उपकुलपति र सभाका एक जना सदस्य रहेको एक समिति गठन हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उत्कृष्ट योगदान दिएका तोकिएबमोजिमको योग्यता पुगेका विद्वान्हरूमध्येबाट प्राज्ञमा मनोनयन गर्न कुलपतिसमक्ष सिफारिस गर्नेछ । त्यसरी मनोनयनका लागि सिफारिस गर्दा विदेशी विद्वान्लाई समेत समावेश गर्न सकिनेछ । तर विदेशी प्राज्ञहरू सभाको सदस्य हुने छैनन् ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम सिफारिस भएका व्यक्तिहरूलाई कुलपतिले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको प्राज्ञमा मनोनयन गर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम मनोनयन गर्दा प्रत्येक वर्षमा ✖ अधिकतम दुई जनाका दरले प्राज्ञहरू मनोनयन गरिनेछ ।

☒(५) प्राज्ञसम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

☒ १०.क. सहप्राज्ञहरू : (१) विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा उच्च अध्ययन वा अनुसन्धान गरेका प्रतिभावान् वैज्ञानिक वा प्राविधिकहरू प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सहप्राज्ञ हुन योग्य हुनेछन् । सहप्राज्ञहरूको मनोनयनका लागि सिफारिस गर्न कुलपतिबाट सहकुलपतिको अध्यक्षतामा उपकुलपति र सभाका एक जना सदस्य रहेको एक समिति गठन हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उच्च अध्ययन वा अनुसन्धान गरेका, तोकिएबमोजिम योग्यता पुगेका प्रतिभावान् वैज्ञानिक वा प्राविधिकहरूमध्येबाट सहप्राज्ञमा मनोनयन गर्न कुलपतिसमक्ष सिफारिस गर्नेछ ।

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

✖ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

☒ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

- (३) उपदफा (२) बमोजिम सिफारिस भएका व्यक्तिहरूलाई कुलपतिले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सहप्राज्ञमा मनोनयन गर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम मनोनयन गर्दा यो दफा प्रारम्भ भएपछि पहिलो पटक पाँच जना र त्यसपछि प्रत्येक वर्षमा अधिकतम दुई जनाका दरले सहप्राज्ञहरू मनोनयन गरिनेछ ।
- (५) सहप्राज्ञसम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-४

प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सङ्गठनको स्वरूप र प्राज्ञसभा

११. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सङ्गठन** : प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सङ्गठन देहायबमोजिम हुनेछ । यिनीहरूको सामूहिक रूप नै प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको स्वरूप हुनेछ ।
- (क) प्राज्ञसभा,
 (ख) व्यवस्थापन परिषद्,
 (ग) सेवाआयोग,
 (घ) केन्द्रीय कार्यालय,
 (ङ) समिति र निकायहरू ।
१२. **प्राज्ञसभाको गठन** : (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानमा सर्वोच्च निकायका रूपमा एक प्राज्ञसभा रहनेछ ।
- (२) प्राज्ञसभाको गठन देहायबमोजिम हुनेछ :
(क) कुलपति	- अध्यक्ष
(ख) सहकुलपति	- उपाध्यक्ष
(ग) उपाध्यक्ष, राष्ट्रिय योजना आयोग	- सदस्य

- (घ) उपकुलपति - सदस्य
- (ङ) विश्वविद्यालयहरूका उपकुलपतिमध्येबाट कुलपतिबाट मनोनीत बढीमा दुई जना - सदस्य
- (च) प्रचलित कानूनबमोजिम स्थापित विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी व्यावसायिक सङ्घसंस्थाहरूका अध्यक्षहरूमध्ये कुलपतिबाट मनोनीत तीन जना - सदस्य
- (छ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानमा कार्यरत वैज्ञानिक तथा प्राविधिक कर्मचारीहरूमध्ये कुलपतिबाट मनोनीत दुई जना - सदस्य
- ✽(ज) प्राज्ञहरूमध्येबाट समावेशितालाई ध्यानमा राखी महिलाहरूसमेतको उपयुक्त प्रतिनिधित्व हुने गरी कुलपतिबाट मनोनीत सत्ताइस जना - सदस्य
- तर त्यसरी मनोनयन गर्दा सम्भव भएसम्म समावेशी सिद्धान्तलाई अनुसरण गरिनेछ ।*
- ☒(ज१) सहप्राज्ञहरूमध्येबाट कुलपतिबाट मनोनीत दुई जना - सदस्य
- ☒(ज२) सचिव, वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय - सदस्य
- ☒(ज३) विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा काम गरेका नेपाल सरकारका कम्तीमा राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीका अधिकृतहरूमध्येबाट कुलपतिबाट मनोनीत दुई जना - सदस्य

✽ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

☒ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

☒ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

☒(ज४) औद्योगिक क्षेत्रका विज्ञान तथा प्रविधिसँग
सम्बन्धित व्यक्तिहरूमध्येबाट कुलपतिबाट
मनोनीत दुई जना - सदस्य

(भ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सचिव - सदस्य सचिव

✽(३) उपदफा (२) को खण्ड (ड), (च), (छ), (ज), (ज१), (ज३) र (ज४)
बमोजिमका सदस्यहरूको मनोनयन तोकिएअनुसार उपकुलपतिको
सिफारिसमा हुनेछ। निजहरूको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ।

(४) सभाका सदस्यहरूको सुविधा तोकिएबमोजिम हुनेछ।

१३. **सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार :** सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार
देहायबमोजिम हुनेछ :

(क) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको लघुकालीन, दीर्घकालीन, समसामयिक र वार्षिक नीति,
योजना तथा कार्यक्रम निर्धारण गर्ने।

(ख) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको वार्षिक वा पूरक बजेट पारित गर्ने।

(ग) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सञ्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी नियमहरू पारित गर्ने।

(घ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कार्य सम्पादन, मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने।

(ड) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको लेखापरीक्षण गराउन लेखापरीक्षकको नियुक्ति गर्ने र
पारिश्रमिक तोक्ने।

(च) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको लेखापरीक्षणसम्बन्धी प्रतिवेदन र अन्य प्रतिवेदनमाथि
कारबाहीका लागि परिषद्लाई निर्देशन दिने।

(छ) छात्रवृत्ति, विद्वत्वृत्ति, पदक र पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने र विज्ञान तथा
प्रविधिसम्बन्धी विषयका क्षेत्रहरूमा उत्कृष्ट योगदान दिने संस्था वा
व्यक्तिलाई कदर वा सम्मान वा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने।

✽ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित।

- (ज) सभामा पेस भएको वार्षिक प्रतिवेदनउपर छलफल गरी पारित गर्ने ।
- (झ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको उद्देश्य पूर्ति गर्न, गराउन आवश्यक पर्ने अन्य काम परिषद्बाट गराउने ।
१४. **सभाको बैठक** : (१) सभाको बैठक सामान्यतया वर्षमा दुई पटक बस्नेछ ।
- (२) सभाको बैठकको अध्यक्षता सभाको अध्यक्षले गर्नेछ । अध्यक्षको अनुपस्थितिमा सभाको बैठकको अध्यक्षता उपाध्यक्षले गर्नेछ ।
- (३) सभाको बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-५ व्यवस्थापन परिषद्

१५. **परिषदको गठन** : (१) यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम तथा सभाको निर्देशनमा रही प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कार्यकारी निकायका रूपमा काम गर्न देहायबमोजिमको एक व्यवस्थापन परिषद् हुनेछ :
(क) उपकुलपति	- अध्यक्ष
(ख) सभाका सदस्यहरूमध्येबाट कुलपतिले तोकिएको बढीमा पाँच जना व्यक्ति	- सदस्य
(ग) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सचिव	- सदस्यसचिव
- (२) परिषद् र परिषद्का पदाधिकारीहरू सभाप्रति सामूहिक र व्यक्तिगत रूपले उत्तरदायी हुनेछन् ।

१६. **परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार** : परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :

- (क) सभाद्वारा समय समयमा गरिएका निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्ने र सभाद्वारा दिइएका निर्देशनहरू पालन गर्ने ।
- (ख) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको वार्षिक कार्यक्रम, बजेट, लेखापरीक्षण प्रतिवेदन र अन्य प्रतिवेदनहरू तथा प्रस्तावहरू निर्णयार्थ सभामा पेस गर्ने ।
- (ग) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको चलअचल सम्पत्तिको संरक्षण तथा रेखदेख गर्ने ।
- (घ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कोषको व्यवस्था र सञ्चालन गर्ने ।
- (ङ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको विभिन्न निकायहरूको व्यवस्थापन र प्रशासनका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
- (च) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानका लागि प्राप्त हुने दान-दातव्य ग्रहण गर्ने ।
- (छ) सभाको निर्देशन र तोकिएबमोजिमका अन्य काम गर्ने ।

१७. **परिषद्को बैठक** : (१) परिषद्को बैठक सामान्यतया वर्षको चार पटक बस्नेछ ।

- (२) परिषद्को बैठकको अध्यक्षता परिषद्को अध्यक्षले गर्नेछ । अध्यक्षको अनुपस्थितिमा परिषद्का सदस्यहरूले आफूमध्येबाट छानेको व्यक्तिले परिषद्को बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।
- (३) परिषद्को बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-६ सेवाआयोग

१८. प्रज्ञा-प्रतिष्ठान सेवाआयोग : (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानमा कर्मचारीहरूको स्थायी नियुक्ति र बढुवाको सिफारिस गर्न देहायबमोजिम एक प्रज्ञा-प्रतिष्ठान सेवाआयोग रहनेछ :

- (क) कुलपतिबाट मनोनीत व्यक्ति - अध्यक्ष
- (ख) लोकसेवाआयोगको अध्यक्षले तोकेको एक जना सदस्य - सदस्य
- (ग) प्राज्ञहरूमध्ये कुलपतिबाट मनोनीत एक जना - सदस्य
- (घ) प्रज्ञा-प्रतिष्ठान सचिव - सदस्यसचिव
- (२) सेवाआयोगको अध्यक्ष र मनोनीत सदस्यहरूको पदावधि *चार वर्षको हुनेछ र निजहरूलाई अर्को एक पटक पुनः नियुक्त गर्न सकिनेछ ।
- (३) सेवाआयोगको अन्य काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यविधि तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
- (४) सेवाआयोगको अध्यक्ष र सदस्यहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा पारिश्रमिक सुविधा र सेवाका अन्य सर्तहरू तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
- (५) सेवाआयोगको अध्यक्षले सेवाआयोगको वार्षिक प्रतिवेदन कुलपतिसमक्ष पेस गर्नेछ, र कुलपतिले सो प्रतिवेदन विचारार्थ सभामा प्रस्तुत गर्नेछ । सभाले सो प्रतिवेदनमाथि विचार गरी सेवाआयोगलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

परिच्छेद-७

पदाधिकारी, केन्द्रीय कार्यालय, समितिहरू र अन्य निकायहरू

१९. उपकुलपति : (१) उपकुलपति प्रज्ञा-प्रतिष्ठानमा पूरा समय काम गर्ने प्रमुख पदाधिकारी हुनेछ ।

☐(१.क) उपकुलपतिको पदमा नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्न कुलपतिबाट सहकुलपतिको अध्यक्षतामा सभाका दुई जना सदस्यहरू रहेको एक समिति गठन हुनेछ र सो समितिले विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा उत्कृष्ट योगदान दिएका व्यक्तिहरूमध्येबाट सिफारिस गरेको व्यक्तिलाई कुलपतिले उपकुलपतिको पदमा नियुक्ति गर्नेछ ।

(२) उपकुलपतिको कार्यकाल चार वर्षको हुनेछ । निजलाई अर्को एक पटक सोही पदमा पुनः नियुक्त गर्न सकिनेछ ।

(३) सभा र परिषद्ले गरेका निर्णयहरू र निर्देशनहरू कार्यान्वयन गर्ने गराउने अभिभारा उपकुलपतिमा रहनेछ ।

(४) यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम पालना गर्नु, गराउनु उपकुलपतिको कर्तव्य हुनेछ ।

(५) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सबै कामकारवाहीउपर उपकुलपतिको सामान्य नियन्त्रण रहनेछ ।

(६) उपकुलपतिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(७) उपकुलपतिको पारिश्रमिक, सुविधा र सेवाका अन्य सर्तहरू तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(८) यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम वा विनियमअन्तर्गत कुनै कामकारवाही तुरुन्तै नगरी नहुने भन्ने उपकुलपतिलाई लागेमा उपकुलपतिले त्यस्तो कामकारवाही गर्न सक्नेछ र निजले त्यसको सूचना सकभर चाँडो सभालाई दिनुपर्नेछ ।

☐ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

☐ १९.क **पदबाट हटाउन सकिने** : (१) उपकुलपति वा सेवाआयोगका अध्यक्षले आफ्नो पदअनुसारको दायित्व पूरा गरेको छैन भनी सभाका तत्काल कायम रहेका एक चौथाइ सदस्यहरूले कुलपतिसमक्ष लिखित निवेदन दिएमा कुलपतिबाट सहकुलपतिको अध्यक्षतामा सभाका दुई जना सदस्यहरू रहेको एक छानबिन समिति गठन हुनेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी आफ्नो प्रतिवेदन सभासमक्ष पेस गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम पेस भएको प्रतिवेदनमा उपकुलपति वा सेवाआयोगको अध्यक्षले आफ्नो पदअनुसारको दायित्व पूरा गरेको छैन भनी सभाको सम्पूर्ण सदस्य सङ्ख्याको बहुमतले सिफारिस गरेमा कुलपतिबाट निजलाई हटाइनेछ । तर त्यसरी पदबाट हटाउने गरी सिफारिस गर्नुअघि निजहरूलाई आफ्नो सफाइ पेस गर्ने मौकाबाट वञ्चित गरिने छैन ।

२०. **सचिव** : (१) उपकुलपतिको सिफारिसमा कुलपतिले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सचिव नियुक्त गर्नेछ ।

- (२) सचिव प्रज्ञा-प्रतिष्ठानमा पूरा समय काम गर्ने पदाधिकारी हुनेछ ।
- (३) सचिवको पदावधि चार वर्षको हुनेछ, निजलाई एक पटक सोही पदमा पुनः नियुक्त गर्न सकिनेछ ।
- (४) सचिवको मातहतमा प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कर्मचारी, वित्तीय तथा कोष र अन्य सामान्य प्रशासनको जिम्मा रहनेछ । परिषद् र उपकुलपतिको रेखदेखमा निजले तोकिएबमोजिम अन्य काम गर्नेछ ।
- (५) सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा पारिश्रमिक, सुविधा एवं सेवाका अन्य सर्तहरू तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

२१. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको केन्द्रीय कार्यालय** : (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको एक केन्द्रीय कार्यालय रहनेछ ।

☐ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

- (२) केन्द्रीय कार्यालयको सङ्गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
२२. **समितिहरू** : (१) कुलपति, उपकुलपति, सभा, परिषद् र अन्य पदाधिकारीहरूको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विषयहरूमा आवश्यकतानुसार विभिन्न समितिहरू गठन गर्न सकिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमका समितिहरूको काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यविधि तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
२३. **अन्य निकायहरू** : (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको उद्देश्य पूर्ति गर्न सभाले आवश्यक ठानेमा समयसमयमा उपयुक्त निकायको स्थापना गर्न सक्नेछ । यस्ता निकायहरू केन्द्रीय कार्यालयअन्तर्गत रहनेछन् ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निकायहरूको सङ्गठन, काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यविधि तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-८

प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कोष, लेखा तथा लेखापरीक्षण

२४. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कोष** : (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको एक कोष रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहनेछन् ।
- (क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (ख) कुनै व्यक्ति, सस्था वा राष्ट्रबाट प्राप्त ऋण, चन्दा, सहायता, अनुदान वा दानदातव्यको रकम,
- (ग) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

- (३) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कोषको रकम कुनै वाणिज्य बैङ्कमा खाता खोली जम्मा गरिनेछ ।
- (४) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कोष र खाताको सञ्चालन तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
- (५) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानका सबै खर्चहरू उपदफा (२) बमोजिमको कोषबाट बेहोरिनेछ ।
- (६) परिषद्ले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको हितलाई प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कोषको रकम उचित लगानी गर्न सक्नेछ ।
२५. **लेखा र लेखापरीक्षण** : (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको आयव्ययको लेखा प्रचलित कानूनबमोजिम राख्नुपर्नेछ ।
- (२) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको लेखापरीक्षण सभाबाट नियुक्त लेखापरीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद - ९ विविध

२६. **वार्षिक प्रतिवेदन** : ✎(१) उपकुलपतिले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कामकारवाहीसम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन तोकिएको अवधिभित्र सभासमक्ष पेस गर्नुपर्नेछ र सो प्रतिवेदनमाथि सभाले विचार गरी आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ । यसरी प्राप्त निर्देशनबमोजिम प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिनुपर्नेछ ।
- ☒(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा अन्य कुराको अतिरिक्त विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले गरेका मुख्यमुख्य काम, विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा भएका उपलब्धि तथा त्यसको औद्योगिक वा व्यावहारिक प्रयोग, आम्दानी र खर्चको विवरण, अध्ययन,

---

✎ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

☒ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

अनुसन्धान र प्रशासनिक प्रत्येक क्षेत्रमा भएको खर्चको विवरण उल्लेख हुनुपर्नेछ ।

- ☒(३) उपकुलपतिले उपदफा (१) बमोजिम सभाबाट विचार भई अन्तिम रूप दिइएको प्रतिवेदन प्रधानमन्त्रीसमक्ष पेस गर्नेछ ।
- ☒(४) प्रधानमन्त्रीले उपदफा (३) बमोजिम पेस भएको प्रतिवेदन वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रीमार्फत सार्वजनिक गराउनेछ ।
२७. **अधिकार प्रत्यायोजन** : सभाले यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम वा विनियमबमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकारहरूमध्ये सबै वा केही अधिकार परिषद्लाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
२८. **सम्पर्क मन्त्रालय** : प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले नेपाल सरकारसँग सम्पर्क राख्दा नेपाल सरकार ☒वातावरण विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमार्फत राख्नुपर्नेछ ।
२९. **नेपाल सरकारले निर्देशन दिन सक्ने** : यस ऐनको उद्देश्यपूर्तिका लागि नेपाल सरकारले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कर्तव्य हुनेछ ।
३०. **प्रज्ञा-प्रतिष्ठानलाई छुट र सुविधा** : (१) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले प्राप्त गरेको दानदातव्य, अनुदान तथा अन्य आय स्रोत र प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सम्पत्तिमा कुनै किसिमको कर लाग्ने छैन ।
- (२) प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले प्रदान गर्ने छात्रवृत्ति, विद्वत्वृत्ति र पुरस्कारहरूमा आयकर लाग्ने छैन ।
३१. **नियम वा विनियम बनाउने अधिकार** : (१) यो ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न सभाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।
- (२) यो ऐन र यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियमको अधीनमा रही परिषद्ले प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको कार्य सञ्चालन गर्न आवश्यक विनियम बनाउन सक्नेछ ।

☒ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

३२. **बचाउ** : श्री ५ महाराजाधिराजबाट नेपाल राजकीय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठानसम्बन्धी व्यवस्था अन्तर्गत स्थापना गरिबक्सेको नेपाल राजकीय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान यसै ऐनद्वारा स्थापना भएको मानी कायम रहनेछ ।